

ФРЕЙМ *LEBENSWEG* У ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ

Козак С. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Протягом останніх років зросла кількість досліджень, в основі яких лежить когнітивний підхід до вивчення мовних явищ. Одним із фундаментальних методів аналізу взаємодії вербальних та когнітивних структур є фреймовий аналіз, який набуває дедалі більшої актуальності. Аналізуючи праці таких учених, як У. Бекман [3], Ч. Філлмор [4], Е. Гоффман [5], В. Раскін [8] та ін., можна відзначити, що велика кількість досліджень починаються не лише з обґрунтування вибору методу дослідження, а й з аналізу поняття «фрейм».

Велике значення для лінгвістики має прагнення дослідників показати, що знання та моделі мислення, які використовуються в роботі над штучним інтелектом, сприяють розумінню текстів природної мови [1, с. 58].

Фрейм – структура, що репрезентує стереотипні ситуації у свідомості (пам'яті) людини або інтелектуальної системи і призначена для ідентифікації нової ситуації, що базується на такому ситуативному шаблоні [6]. Фундаментальне значення фрейму полягає в тому, що він пов'язує ментальну сферу з мовною. Фрейми розглядаємо як когнітивні утворення, що знаходять своє мовленнєве втілення в дискурсі через фреймові структури [2, с. 80]. Фрейм як ментальне утворення складається з терміналів, які відображаються в дискурсі у термінальних елементах.

Фрейм «Schicksal» аналізуємо як ментальну структуру, що містить категоріальні знання про життєвий шлях людини, зафіксовані в лексикографічних джерелах. На основі словникової дефініції визначаємо основні термінали фрейму *Lebensweg* – це: '*Ereignisse*' / '*Події*'; '*Lebensbedingungen*' / '*Життєві умови*'; '*Umstände*' / '*Обставини*'; '*Körperlicher bzw. seelischer Zustand*' / '*Фізичний або внутрішній стан*'.

Аналіз фреймових структур, за допомогою яких експлікується фрейм *Lebensweg* у літературному дискурсі, здійснюємо на матеріалі книги історій „*Vielleicht Esther*“ [7]. Таке дослідження повинно здійснюватись із врахуванням історичних, соціальних, етнографічних, філософських чинників. Саме з позицій зазначених факторів аналізуємо долі не лише

конкретних людей, а й цілої нації, адже авторка описала біль, біду, трагедію, почуття людей, розпач, показала як впливає національність на долю людини, змалювала політичну атмосферу передвоєнної та повоєнної Європи, дуже детально описала долі людей, які були безпосередньо в центрі подій Бабиного Яру, та показала, який глибокий відбиток це залишило в її житті та вплинуло на долю наступного покоління.

Наведемо для прикладу фреймову структуру, за посередництвом якої експлікується фрейм *Lebensweg*: *Ihre Haushaltshilfe Natasha lief ein Stück mit. Sie weinte unaufhörlich, und Anna tadelte Natascha für ihre Tränen* [7, с. 197]. / Їхня служниця Наташа ще якийсь час бігла за ними. Вона невпинно плакала, й Анна докоряла її за ці сльози. Термінальні елементи *weinen* / *плакати* і *Tränen* / *сльози*, що характеризують термінал 'Seelischer Zustand' / 'Емоційний стан' фрейму *Lebensweg*, виразно передають відчуття поразки, неможливості щось змінити, змушують відчувати жах і безнадію, які можуть спіткати людину в найскладніший момент її життя.

Реалізація фрейму *Lebensweg* відбувається, головним чином, у фреймових структурах, де описано ставлення співвітчизників до вчителя Озіеля Кржевіна: *Die jiddischen Zeitungen schrieben über Ozel und seine kleine Schule auf der Ulica Ciepla und druckten Dankesbriefe ab. In diesen Briefen hört man die Stimmen von übermüdeten Eltern, unbeholfenes Glück strömt aus der gebrochenen Syntax* [7, с. 95]. / Єврейські газети писали про Озіеля та його маленьку школу на вулиці Цепла і друкували листи подяки. У цих листах можна почути голоси втомлених батьків, з ламаного синтаксису витікає незграбна радість. Як бачимо, життєвий шлях людини залежить не лише від умов проживання та обставин – на це значним чином впливають також міжособові стосунки, які можуть викликати внутрішні переживання, про що свідчить у наведеній фреймовій структурі опис душевного стану із використанням термінального елементу *Glück* / *щасття*, який представляє термінал 'Seelischer Zustand' / 'Емоційний стан' фрейму *Lebensweg*.

Як бачимо, фрейм *Lebensweg* реалізується в романі „Vielleicht Esther“ у низці фреймових структур, які описують численні історії, що переплітаються, накладаються одна на одну та створюють ефект трагізму й безнадії. Спогади про події, які відбувалися в сім'ї авторки, шокують своєю реальністю.

У результаті дослідження було також виявлено, що у фреймових структурах нерідко наявні лексичні одиниці, які представляють фреймові термінали імпліцитно. Дослідження імпліцитних зв'язків у фреймових структурах та їхній вплив на реалізацію авторських інтенцій може становити завдання для подальших наукових розвідок у галузі когнітивної лінгвістики.

Література:

1. Козак С. В. Фрейм «ПОЧУТТЯ» в художньому дискурсі (на матеріалі творчості австрійського письменника С. Цвейга). *Актуальні питання іноземної філології: наук. журн.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. № 13. С. 58–63.
2. Козак С. В. Фрейм ‘Zwischenmenschliche Beziehungen’ у художньому дискурсі (на матеріалі роману Б. Шлінка). *Сучасні дослідження з іноземної філології: зб. наук. праць.* Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 3–4 (21–22). С. 76–84.
3. Beckmann U. Text und Textwelten. Zur Problematik der Bedeutungs-konstituierung in Texten. *Papiere zur Textlinguistik.* Hamburg: Buske Verlag, 1991. Bd. 67. S. 58–91.
4. Fillmore Ch., B. Atkins. Towards a Frame-based organization of the lexicon: the semantics of RISK and its neighbors. *Frames, Fields and Contrasts* / ed. A. Lehrer and E. Kittay. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1992. P. 75–102.
5. Goffman E. Frame Analysis. An essay on the organization of experience. N.Y., 1974.
6. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge [Gekürzte und leicht veränderte Fassung von Minsky]. *Mind Design.* Cambridge, 1981. S. 95–128.
7. Petrowskaja K. Vielleicht Esther. Berlin: Suhrkamp Verlag, 285 s.
8. Raskin V. Round Table Discussion on Frame. *Quaderni di Semantica VI.* 1985. № 2. P. 211–212.